

УДК 347.4

DOI [https://doi.org/10.32782/2304-1587/2026-28-1\(42\)-3](https://doi.org/10.32782/2304-1587/2026-28-1(42)-3)

ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Грамадик Олексій Петрович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

спеціальності 081 Право\

кафедра цивільно-правових дисциплін,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2504-4525>

У статті розглянуто питання, що стосуються класифікації туристичних послуг. За загальним правилом метою класифікації в товарознавстві є полегшення вивчення споживчих властивостей, якості, асортименту товарів і управління ними. Очевидно, що кількість ознак, які беруться до уваги, і порядок їх використання (за ступенем важливості або істотності) визначаються метою класифікації. Туризм як потенційний ресурс для розвитку економіки регіону, не дивлячись на світову фінансову кризу, має позитивну тенденцію в задоволенні попиту на туристичні послуги. На жаль, методичне забезпечення реалізації потенціалу туризму реалізовано недостатньо повно, що говорить про необхідність заповнення цих пробілів. Однією з головних складових упорядкування методів по реалізації послуг туризму є класифікація туристичних послуг. Класифікація сприяє ефективному плануванню й використанню туристичних ресурсів регіону й країни в цілому, а також обумовлює правильне визначення предмета договору про надання даного виду послуг.

Виділяють різні види туристичних послуг, в основу класифікації яких покладені певні критерії. Основною метою туристичної послуги є задоволення потреб туристів в організації й здійсненні подорожей, відпочинку та рекреації, у тому числі в послугах перевезення, розміщення, харчування, екскурсій. Ціль, яка досягається здійсненням діяльності по наданню перерахованих видів туристичних послуг, може бути взята за основний критерій класифікації даного виду послуг. Зазначений критерій може бути розглянутий як основний для виділення інших підходів для класифікації туристичних послуг. Комплекс послуг, які надаються туристичною фірмою, припускає виділення основних (профільних) послуг з туристичного обслуговування й допоміжних послуг, що забезпечують безпосередньо проведення туру. Класифікація видів туризму може стати основою для структурування туристичного комплексу, елементами якого можуть бути підприємства, організації, установи, що надають туристичні послуги, а також обслуговуючим їх організаціям, незалежно від цілей і видів туризму.

Ключові слова: послуги, туристичні послуги, класифікація туристичних послуг, критерії, види послуг.

Gramatik Alexey. Regarding the classification of tourist services

In this article, questions related to the classification of tourist services will be considered. Tourism as a potential resource in the development of the regional economy, despite the global financial crisis, has a positive trend in meeting the demand for tourist services. Methodical support for the realization of tourism potential is insufficiently complete, which indicates the urgent task of filling these gaps. Classification of tourist services is one of the main components of streamlining methods for the realization of tourism services. The classification contributes to the effective planning and use of tourist resources of the region and the country, as well as to the correct definition of the subject of the contract on the provision of this type of service. There are many types of tourist services that are classified on certain grounds. The main purpose of the tourist service is to satisfy the needs of tourists in the organization and implementation of travel, rest and recreation, including transportation, accommodation, meals, and excursions. The goal achieved by the activity of providing the listed types of tourist services can be taken as the main criterion for the classification of this type of service. The specified criterion can be considered as the main one for distinguishing other approaches for the classification of tourist services. The complex of services provided by a tourist company presupposes the allocation of basic (profile) tourist services and auxiliary services that ensure the actual tour. The classification of types of tourism can become the basis for structuring a tourist complex, the elements of which can be enterprises, organizations, institutions that provide tourist services to tourists, as well as organizations serving them, regardless of the goals and types of tourism.

Key words: services, tourist services, classification of tourist services, criteria, types of services.

Вступ. Сучасні виклики розвитку української економіки обумовлюють загострення питань захисту прав громадян – споживачів послуг у різних сферах, у тому числі при одержанні ними туристичних послуг у процесі здійснення подорожей. Основним цивільно-правовим інструментом охорони прав туристів при здійсненні ними подорожей виступає договір на надання туристичних послуг. З метою покращення рівня наданих туристичних послуг, а також удосконалення нормативних засад цієї сфери суспільних відносин слід проаналізувати їх види та підстави класифікації. Для проведення класифікації туристичних послуг необхідно виявити критерії, які дозволять об'єднати окремі види цих послуг у ту чи іншу групу, проаналізувати основні та додаткові критерії, виявити їх специфічні риси. Отже, **метою** цієї статті є розгляд питань класифікації туристичних послуг, зокрема легальне визначення видів послуг та наукових підходів до їх розподілу.

Матеріали та методи. Теоретичною базою дослідження стали наукові праці, пов'язані з дослідженням проблеми розуміння туристичних послуг таких вчених, як Гудима М. М., Горіна Г.О., Зорін І.В., Квартальновий В.О. та ін. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи дослідження – порівняльно-правовий, системно-правовий, логічний, аналізу й тлумачення правових актів.

Результати. Звертаючись до дослідження питань про сутність туристичних послуг, не можна не зупинитися на проблемі класифікації видів туристичних послуг. Класифікувати туристичні послуги необхідно також як і будь-який об'єкт цивільних прав. У загальному понятті класифікація являє собою розподіл об'єктів на класи, групи й інші структури на основі певної, спільної для кожного з них ознаці. При цьому уся ця безліч об'єктів становить єдину систему, у якій усі частини певним чином взаємозалежні, і кожна частина цієї системи являє собою сукупність подібних об'єктів, що мають хоча б одну загальну ознаку. Ціль класифікації – полегшення проведення різних операцій, що включають вивчення споживчих властивостей, якості й асортименту товарів, що дає можливість управляти перерахованими вище операціями. Подібне загальне розуміння класифікації дозволяє застосовувати його для класифікації будь-яких суспільних явищ, у тому числі об'єктів цивільного права, зокрема туристичних послуг.

Насамперед необхідно дати легальне визначення туристичних послуг, що свою чергою сприятиме кращому розумінню критеріїв їх класифікації. Закон України «Про туризм» визначає туристичну послугу через поняття «туристичного продукту». Так абз. 3 ст.1 Закону встановлює, що «туристичний продукт – це поперечно розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо)» [1, ст. 1]. У юридичній літературі є певні підходи до визначення поняття «туристичної послуги». Так, М.М. Гудима стверджує, що туристична послуга – це «...один з різновидів послуг, сферою застосування якої є ті суспільні відносини, де громадяни для задоволення своїх особливих потреб отримують особливу споживчу вартість у вигляді набору послуг, що входять до складу комплексної туристичної послуги й надаються спеціалізованими підприємствами (перевізниками, готелями, підприємствами громадського харчування, екскурсійними бюро тощо)» [2, с. 129]. В.Я. Брич, В.С. Мазаур пропонують комплексне визначення туристичної послуги, яка формується з багатьох взаємопов'язаних складників, та під туристичною послугою «...розуміють послуги щодо розміщення, харчування, транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів (відвідувачів)» [3, с. 163]. Г.О. Горіна пропонує визначення туристичної послуги, характеризуючи її як «комплекс дій» або виробничу діяльність, спрямовану на задоволення потреб туристів» [4, с. 55]. В.М. Зайцева та О.М. Корнієнко стверджують, що туристична послуга – це «...цілеспрямована виробнича діяльність підприємств по задоволенню специфічних потреб туристів, особливістю якої є збіг процесів виробництва, реалізації й туристичного споживання» [5, с. 57].

Розглянуті визначення поняття «туристичних послуг» вказують, що даний вид послуг повною мірою можна відносити до видів послуг як об'єктів цивільного права. Насамперед підтвердженням тому є те, що туристичні послуги – це діяльність, спрямована на досягнення ефекту, пов'язаного із задоволенням культурних, оздоровчих і інших потреб. Аналіз легального визначення «туристичного продукту» також вказує на те, що даний об'єкт складається з різних видів «туристичних послуг».

Закон України «Про туризм», ст.4 визначає організаційні форми та види туризму. Організаційними формами туризму є міжнародний і внутрішній туризм. До міжнародного туризму належить: в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, та виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни. Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території.

Залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують різні класифікації видів туризму.

Дане положення Закону України «Про туризм» дає можливість зробити висновок про те, що класифікувати «туристичні послуги» можливо як за формою, так і по видах. Насамперед, слід указати, що «туристична послуга», переважно є «змішаною послугою». Як правило, для належного виконання зобов'язань по наданню «туристичної послуги», виконавець повинен здійснити комплекс дій, які будуть свідчити про якісне виконання ним своїх функцій. Необхідність у класифікації туристичних послуг проявляється в тому, що вірне розуміння різних видів туристичних послуг дозволить правильно формувати умови договірних правовідносин по наданню даного виду послуг. Зокрема, чітко визначати предмет договору, порядок залучення до юридичної відповідальності за неналежне виконання прийнятих на себе обов'язків виконавцем. Класифікувати «туристичні послуги» має сенс за декількома критеріями, оскільки це буде більш чітко відображати правову природу розглянутого виду послуг.

У літературі розглядаються проблеми класифікації «туристичних послуг» і пропонуються різні способи класифікацій. Так, Г.О. Горіна надає наступну розширену класифікацію туристичних послуг: за інтенсивністю попиту (специфічні, неспецифічні); за обсягом туристського споживання (супутні, характерні); за впровадженням нововведень (інноваційні, консервативні, необов'язкові); за залученням у створенні турпродукту (обов'язкові); за економічною основою (платні, безоплатні); за видом туристичних ринків (національні, іноземні, міжнародні); за географічною ознакою (національні, регіональні, локальні, сезонні); по відношенню до туристського споживання (короткострокові, довгострокові); за тривалістю (мобільні, стаціонарні); за місцем придбання та споживання (матеріальні, нематеріальні); за характером споживання (масові, колективні, індивідуальні) [4, с. 57]. За структурою споживання М. Гудима туристичні послуги поділяє на основні – послуги проживання, харчування, перевезення та додаткові – послуги страхування, екскурсійні, медичні, спортивні [2, с. 129–130]. Деякі автори до цієї класифікації додають ще один вид туристичних послуг та визначають їх як супутні, до яких відносять купівлю сувенірів, користування місцевою інфраструктурою, місцеву торгівлю. Н. Козубова туристичні послуги за тривалістю споживання поділяє на короткотривалі або тур вихідного дня (2 дні), середньотривалі (3–7 днів) та довготривалі (більше 7 днів) [6, с. 88]. П. М. Сокіл, А. О. Корчевна класифікують види туристичних послуг за кількома ознаками: «часові характеристики: короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий; туристичні цілі: рекреаційний, лікувально-оздоровчий, пізнавальний, діловий, спортивний, етнічний, релігійний, транзитний, освітній; використовувані транспортні засоби: залізничний, авіаційний, теплохідний або водний, (морський, річковий), автомобільний, автобусний; інтенсивність попиту: постійний, сезонний; вікова категорія туристів: дитячий, молодіжний, туризм осіб середнього віку, туризм осіб «третього віку»; спосіб організації: організований, неорганізований; національна приналежність: внутрішній, зовнішній: в'їзний, виїзний; джерела фінансування: соціальний, комерційний» [7, с. 387].

І. В. Зорін, В. О. Квартальнов поділяють туристичні послуги в такий спосіб: «за суб'єктом діяльності: індивідуальний, груповий, сімейний; за регіоном відпочинку: національний, міжнародний; за ринком: внутрішній, іноземний: за способом організації: самостійний, організований; за ціллю: релаксаційний, реабілітаційний, рекреаційний; за віком: дитячий, молодіжний, середній, третій; за видом транспорту: автомобільний, автобусний, водний, пішохідний, залізничний, верховий; за метою основної діяльності: пізнавальний, діловий, спортивний, екологічний; за основними ресурсами: гірський, морський, лісовий, річковий» [8, с. 148]

Як вбачається з наведених класифікацій, усі види туристичних послуг діляться, в основному, за певними критеріями, як – то: час, місце, інтереси, вік тощо. Аналіз способів класифікацій туристичних послуг дозволяє зробити висновок про те, що протиріч між теоретичними підходами й положеннями Закону України «Про туризм» не спостерігається.

Висновки. На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що класифікація туристичних послуг здійснюється в залежності від різних критеріїв, які дозволяють об'єднати їх в окремі групи. Аналіз наукових підходів до класифікації туристичних послуг свідчить, що істотних протиріч у визначенні критеріїв для об'єднання видів туристичних послуг у ту або іншу групу не спостерігається. Пропонуємо класифікувати туристичні послуги у такий спосіб: 1) залежно від місця в просторі надання: національні, закордонні; 2) залежно від кола осіб, що споживають послугу: індивідуальні, групові; 3) залежно від ефекту (мети) послуги: оздоровчий, пізнавальний; 4) залежно від способу пересування: авіа, автобусний, автомобільний, водний; 5) залежно від тривалості надання послуги: короткострокові, середньострокові, довгострокові.

Література:

1. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 № 324/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (дата звернення: 25.03.2026).
2. Гудима М.М. Туристична послуга: проблеми визначення поняття. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2010, Вип. 23. С. 126–132.
3. Брич В.Я., Мазур В.С. Управління якістю туристичних послуг у сучасних умовах господарювання. *Стратегія економічного розвитку України*. 2014. № 35. С. 161–172.
4. Горіна Г.О. Генеза поняття та специфічні ознаки туристичних послуг як об'єкта ринкових відносин. *Інтелект XXI*. 2016. № 6. С. 53–60.
5. Зайцева В.М., Корнієнко О.М. Міжнародний туризм та глобалізація в сучасному світі. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 2 (8). С. 55–65.
6. Глушко В. Просування туристичних послуг. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 1. С. 86–96.
7. Сокіл П.М., Корчевна А.О. Аналіз туристичних послуг в Україні на засадах класифікаційних ознак. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип.10. С. 386–390.
8. Колосінська М.І. Підходи до класифікації видів та форм туризму. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 146–150.

References:

1. Pro turyzm: Zakon Ukrainy vid 15 veresnia 1995 № 324/95-BP [On Tourism: Law of Ukraine of September 15, 1995, № 324/95-BP]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1995. № 31. st.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr#Text> (accessed: 25.03.2026) [in Ukrainian].
2. Hudyma, M.M. (2010) Turystychna posluha: problemy vyznachennia poniattia [Tourist service: problems of defining the concept]. *Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy*. Vyp. 23. pp. 126-132 [in Ukrainian].
3. Brych, V.Ya., & Mazur, V.S. (2014). Upravlinnia yakistiu turystychnykh posluh u suchasnykh umovakh hospodariuvannia [Managing the quality of tourist services in modern business conditions]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*. № 35. pp. 161-172 [in Ukrainian].
4. Horina, H.O. (2016) Heneza poniattia ta spetsyfichni oznaky turystychnykh posluh yak obiekta rynkovykh vidnosyn [Genesis of the concept and specific features of tourist services as an object of market relations]. *Intelekt XXI*. № 6. pp. 53-60 [in Ukrainian].
5. Zaitseva, V.M., Korniienko O.M. (2012) Mizhnarodnyi turyzm ta hlobalizatsiia v suchasnomu sviti [International tourism and globalization in the modern world]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. № 2 (8). pp. 55-65 [in Ukrainian].
6. Hlushko, V. (2018). Prosuvannia turystychnykh posluh [Promotion of tourist services] *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. № 1. S.86-96 [in Ukrainian].
7. Sokil, P.M., & Korchevna, A.O. (2016). Analiz turystychnykh posluh v Ukraini na zasidkakh klasyfikatsiinykh oznak [Analysis of tourist services in Ukraine based on classification features]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Vyp. 10. S.386-390 [in Ukrainian].
8. Kolosinska, M.I. (2016). Pidkhody do klasyfikatsii vydiv ta form turyzmu [Approaches to classifying types and forms of tourism]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Vyp. 9. S.146-150 [in Ukrainian].

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 02.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026